

กบฏชาวนาโค่นคักดินนา: คุณค่าที่เฟื่องสร้างในประวัติศาสตร์จีน ฉบับพรรคคอมมิวนิสต์

ชัยพร พยาครุฑ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการสร้างความเข้าใจของพรรคคอมมิวนิสต์ต่อกบฏชาวนาจีนในประวัติศาสตร์ยุคโบราณ ผ่านการวิเคราะห์กบฏชาวนา 3 กลุ่ม อันได้แก่ กบฏเฉินเซิงอู่ก่วง กบฏหวงเฉา และกบฏหลี่จื้อเฉิง ผลการศึกษาพบว่า พรรคคอมมิวนิสต์จีนพยายามเชื่อมโยงกบฏชาวนาให้สอดคล้องกับทฤษฎีการปฏิวัติทางชนชั้น โดยกำหนดให้ชนชั้นเจ้าที่ดินและผู้ปกครองมีบทบาทในการกดขี่ขูดรีดชนชั้นชาวนาภายใต้สังคมคักดินนาจีนโบราณ การก่อการกบฏคือการพยายามต่อสู้ของชนชั้นล่าง อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาวนาในประวัติศาสตร์จีนโบราณไม่ได้มีความเป็น “ชนชั้น” หรือมีสำนึกทางการเมืองเพื่อการปฏิวัติ ก่อปรกับทุกครั้งที่เกิดการกบฏแล้ว สังคมจีนก็ยังคงเป็นสังคมคักดินนาดูเดิม นอกจากนี้การศึกษายังพบว่า พรรคคอมมิวนิสต์สามารถเลือกเฟ้นบทเรียนจากกบฏชาวนาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการปฏิวัติเหมาเจ๋อตงผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์มีบทบาทโดดเด่นในการเล่าเรื่อง “ความล้มเหลว” ของกบฏชาวนา เพื่อประโยชน์ในการนำการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์ ที่น่าสนใจก็คือ การเล่าเรื่องเหล่านี้ยังดำเนินต่อเนื่องมาถึงยุคของสีจิ้นผิง แม้ว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนจะสถาปนามาแล้วกว่า 7 ทศวรรษก็ตาม

คำสำคัญ: กบฏชาวนาจีน พรรคคอมมิวนิสต์จีน เหมาเจ๋อตง การประดิษฐ์สร้างทางประวัติศาสตร์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โครงการจีนศึกษา วิทยาลัยนานาชาติปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ <Email: Chaiyaporn.p@pbic.tu.ac.th>

Peasant Rebellions and the Fall of Feudalism: Reestablishing Historical Values in Chinese Communist Party’s Historical Narrative

Chaiyaporn Phayakhrut²

ABSTRACT

This article investigates the understanding of peasant rebellions in the historical narrative of the Chinese Communist Party (CCP) through three distinct rebellions: the Chen Sheng Wu Guang, Huang Cao, and Li Zicheng rebellions. The results show that the CCP aimed to connect peasant rebellions with the concept of class revolution by portraying landlords and the ruling class as the principal oppressors of the laboring class in ancient Chinese feudal society. Civil disorder was seen as a lower-class response to upper-class maltreatment. In ancient Chinese history, class consciousness and awareness of revolutionary politics had not yet developed. Despite civil disorders, Chinese society retained a feudal structure. However, the CCP selectively utilized the lessons of peasant rebellions to benefit its revolution. CCP Chairman Mao Zedong was the key figure who framed a narrative around the failed peasant rebellions to advance the CCP's revolutionary agenda. These narratives persist into the era of Chinese President Xi Jinping, more than seven decades after the founding of the People’s Republic of China.

Keywords: Chinese Peasant Rebellions, Chinese Communist Party, Mao Zedong, Historical Narrative

² Assistant Professor, Chinese Studies Program, Pridi Banomyong International College, Thammasat University <Email: Chaiyaporn.p@pbic.tu.ac.th>

บทนำ

ในประวัติศาสตร์จีนโบราณ การลุกฮือต่อต้านอำนาจรัฐโดยกลุ่มชาวนาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในบางครั้งครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางเกินครึ่งของอาณาจักรทั้งหมดเพียงราชวงศ์ฮั่นตะวันออก (ปี 108–180) ที่มีระยะเวลา 72 ปี มีการลุกฮือของชาวนา 36 ครั้ง เฉลี่ยราว 2 ปีต่อ 1 ครั้ง ในราชวงศ์ซ่งเหนือและซ่งใต้ที่มีอายุ 316 ปี กบฏชาวนาก่อการต่อสู้ 358 ครั้ง คิดเฉลี่ยปีละ 1.12 ครั้ง กระทั่งราชวงศ์สุดท้ายในประวัติศาสตร์โบราณของจีน นับตั้งแต่แรกเริ่มการสถาปนาราชสำนักชิงหรือแมนจู กระทั่งถึงกบฏไท่ผิงเทียนกั๋ว (Taiping Rebellion) ซึ่งมีเวลายาวนาน 200 กว่าปี ก็พบว่า มีบันทึกการก่อกบฏมากกว่า 300 ครั้ง คิดเฉลี่ยปีละ 1.5 ครั้ง (Ji, 1979, p. 35) สถิติเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความถี่ของการก่อกบฏโดยกลุ่มชาวนาว่า การทำสงครามของชาวนาเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ราชวงศ์จีนอย่างสม่ำเสมอ ด้วยลักษณะพิเศษของกบฏชาวนาที่เกิดขึ้นควบคู่กับวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์จีนนี้ นักวิชาการชาวจีน เช่น Bai (1948), Li (1958), Zhang (1991), Gu (2013) จึงมีการผลิตองค์ความรู้สร้างคำอธิบายอย่างต่อเนื่องว่าชาวนาเป็นใคร เหตุใดจึงสามารถลุกขึ้นก่อการต่อสู้กับผู้ครองอำนาจในระบบจักรพรรดิได้

ควรทำความเข้าใจในเบื้องต้นว่า คำว่าชาวนา หรือ หงหมิน (农民) ในภาษาจีน แท้จริงแล้วคือเกษตรกร ซึ่งส่วนมากพวกเขาประกอบอาชีพทำนา จึงอนุมานเรียกพวกเขาว่า “ชาวนา” โดยลักษณะของคำยังนำพาความหมายเชิงลบอันได้แก่ ความล้าหลัง ไสยศาสตร์ และภาวะเพิกเฉยทางการเมือง มาด้วย (Day, 2019, p. 169) ส่วนคำว่า “การลุกฮือ” ในที่นี้หมายถึง การที่กลุ่มคนลุกขึ้นพร้อมกันเพื่อต่อสู้กับกลุ่มผู้ครองอำนาจทางการเมือง ซึ่งศูนย์กลางอำนาจจะมองพวกเขาเป็น “กบฏ” หรือผู้ประทุษร้ายต่อความมั่นคงของอาณาจักร แต่ท้ายที่สุดแล้วเมื่อถูกปราบและพ่ายแพ้ พวกเขาจึงถูกเรียกว่า “กบฏ” อย่างแท้จริง หวังหลิงทง (Wang Lingtong) อาจารย์จากมหาวิทยาลัยจงหนานหมินจู้ (South-Central Minzu University) นิยามคำว่า “กบฏชาวนา” ไว้ว่า เป็นการลุกฮือของชาวนาที่สูญเสียที่นา เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นชาวนากับชนชั้นเจ้าที่ดิน เป็นสิ่งสะท้อนความขัดแย้งระหว่างสังคมชาวนากับระบอบอำนาจรวมศูนย์ (Wang, 2021, p. 115) หากการทำสงครามต่อสู้ของพวกเขาประสบความสำเร็จ ความเคลื่อนไหวของพวกเขาจะไม่ถูกเรียกว่า “การก่อกบฏ” แต่จะถูกเรียกว่า “การปฏิวัติ” หรือการเปลี่ยนแปลงระบอบ ดังนั้นสำหรับกรณีศึกษาที่ยกมาวิเคราะห์ในบทความนี้จึงสามารถใช้คำว่า “กบฏ” ได้

เนื่องจากความพยายามของเหล่าชาวนาทิ้งหลายต่างประสบความล้มเหลวในท้ายที่สุด ความน่าสนใจของกบฏชาวนาในประวัติศาสตร์จีน นำไปสู่การตั้งคำถามของผู้วิจัย 2 ประการ ดังนี้

1) ชาวนาจีนโบราณมีสำนึกทางชนชั้น มีศักยภาพในการโค่นล้มระบบศักดินาดังเช่นความเข้าใจทั่วไปที่ถูกสร้างในสังคมจีนจริงหรือไม่

2) พรรคคอมมิวนิสต์จีน มีกระบวนการในการสร้างความสำคัญและคุณค่าให้กับชาวนาเพื่อประโยชน์ในการปฏิวัติของพรรคฯ อย่างไร

ในส่วนแรกขอบทความจะได้วิเคราะห์กรณีศึกษา กบฏชาวนา 3 กลุ่ม อันได้แก่ กบฏเฉินเซิงอู่ก่วง (陈胜吴广起义, 209–208 B.C.) กบฏหวงเฉา (黄巢起义, 875–884 A.D.) และกบฏหลี่จื้อเฉิง (李自成起义, 1643–1644 A.D.) เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ก่อน ในส่วนที่ 2 ทำการตรวจสอบเทียบเคียงคุณลักษณะของกบฏชาวนากับความเข้าใจทั่วไปในสังคมจีนในประเด็นสำนึกทางชนชั้นและการโค่นล้มระบบศักดินาเพื่อตอบคำถามวิจัยข้อที่ 1 และในส่วนสุดท้ายเป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์กบฏชาวนาของพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทในการเล่าเรื่องกบฏชาวนาเพื่อประโยชน์ในการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง ผู้นำคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ทำสงครามการปฏิวัติจนสามารถก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สำเร็จ เพื่อตอบคำถามวิจัยข้อที่ 2

กรณีศึกษา กบฏชาวนาในประวัติศาสตร์จีนโบราณ

บทความนี้เลือกวิเคราะห์กบฏชาวนาที่สำคัญ 3 กลุ่ม ได้แก่ กบฏเฉินเซิงอู่ก่วง กบฏหวงเฉา และกบฏหลี่จื้อเฉิง เพราะเหตุว่าผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนมักจะหยิบยกเหตุการณ์กบฏเหล่านี้มาอ้างถึงอยู่บ่อยครั้งมากกว่ากบฏกลุ่มอื่น ในส่วนนี้จะทำการอธิบายภาพกว้างของสามกลุ่มกบฏดังกล่าว ในประเด็นที่มาที่ไป กลยุทธ์และความพ่ายแพ้ของกบฏ

1. กบฏเฉินเซิงอู่ก่วง

กบฏเฉินเซิงอู่ก่วง ตั้งชื่อตามผู้นำกบฏสองคน คือ เฉินเซิงและอู่ก่วง หรืออีกชื่อหนึ่งของกบฏก็คือ “กบฏต้าเจ้อเซียง” ซึ่งตั้งชื่อตามเมืองต้าเจ้อเซียงที่เป็นจุดเริ่มก่อการกบฏ หากมองในเชิงโครงสร้างกบฏนี้ถือว่าเกิดขึ้นจากนโยบายของราชวงศ์ฉินที่ดำเนินการปกครองในลักษณะใช้ความรุนแรงต่อประชาชน ไม่เพียงลงทัณฑ์ต่อผู้กระทำผิดอย่างสาหัส ยังดำเนินโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่อย่างต่อเนื่อง เช่น พระราชวังเออผิง กำแพงเมืองจีน และสุสานฉินซี เป็นต้น การดำเนินการก่อสร้าง

เหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนต้องตกอยู่ในสภาวะยากแค้น เพราะต้องจ่ายภาษีอย่างหนัก และถูกเกณฑ์แรงงานไปทำการก่อสร้าง (Chao, 2005, p. 177) เฉินเซิงเป็นหนึ่งในคนที่จะถูกส่งไปประจำยังชายแดน แต่เนื่องจากระหว่างทางกลุ่มของพวกเขาถูกขัดขวางด้วยพายุฝนไม่สามารถเดินทางได้ตามกำหนด พวกเขาจึงต้องปักหลักอยู่ที่ต้าเจ้อเซียง ด้วยกฎหมายฉินระบุว่า การเดินทางไปถึงที่หมายล่าช้าจะต้องโทษประหารชีวิต ดังนั้น แม้พวกเขาจะเดินทางหลังจากพายุฝนไปถึงที่หมาย จุดจบของพวกเขา ก็ยังต้องถูกประหารชีวิต แม้จะคิดหนีการเกณฑ์แรงงาน แต่ถูกจับได้ก็จะต้องโทษประหารเช่นกัน เฉินเซิงไร้ทางเลือกจึงได้ลุกขึ้นเป็นผู้นำกลุ่มคนที่จะถูกเกณฑ์ไปเป็นแรงงานก่อการกบฏแทน

ปัญหาแรกของกบฏคือการแสวงหาหน่วยกำลังทหารหน่วยแรก ซึ่งก็คือข่านาจำนวน 900 คน ที่จะถูกเกณฑ์ไปเป็นแรงงานนั่นเอง การโน้มน้าวใจข่านาไม่ใช่เรื่องง่าย อู๋กวงจิงวางแผนสร้างทำเป็นเมาสุราแล้วกล่าวหาว่าตนจะหลบหนี ยั่วให้ขุนนางฉินผู้คุมโกรธเกรี้ยว เมื่อขุนนางผู้คุมชักดาบหวังจะสังหารเขา เขาก็ชิงลงมือสังหารขุนนางนั้นเสียก่อน (Ding, 2000, p. 32) เฉินเซิงกับอู๋กวงจิงร่วมกันสังหารขุนนางฉินที่คุมตัวพวกเขาสำเร็จ ส่งผลให้สถานการณ์ยากที่จะหันหลังกลับ ข่านาที่อยู่ตรงนั้นจึงต้องจำใจร่วมเป็นกบฏไปกับพวกเขาด้วย จากนั้นเฉินเซิงก็กล่าวคำโน้มน้าวข่านาว่าราชสำนักฉินโหดเหี้ยมอำมหิต หากไปไม่ถึงตามกำหนดต้องโทษประหาร ต่อให้ไปถึงชายแดนไม่ถูกประหารก็ต้องใช้ชีวิตลำบากแสนสาหัส ท้ายที่สุดแล้วก็มีแต่ “ตายกับตาย” หากไม่สู้ร่วมกันโค่นล้มราชสำนักฉิน (Liu, 2017, p. 8) คำพูดของเฉินเซิงเปี่ยมด้วยตรรกะ ซึ่งขณะนั้นไม่มีใครสามารถคัดค้านเขาได้ จะเห็นได้ว่าเฉินเซิงมีความเชี่ยวชาญในการวางแผน การใช้การโฆษณาชวนเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวสุนทรพจน์โน้มน้าวใจผู้ฟัง (Wang, 2021, p. 116)

หลังกบฏเริ่มขยายตัว เฉินเซิงใช้กลยุทธ์สร้างความชอบธรรมให้กับการนำของเขาด้วยวิธีการยกย่องและการทวงความเป็นธรรมให้กับบุคคลผู้อุทิศตนเพื่อแคว้นฉินอย่างผู้ชูและเซียงเยียน ผู้ชูเป็นโอรสพระองค์โตของฉินซี เป็นผู้มีความดีธรรม ฉินซีจะมอบบัลลังก์ให้แก่เขา แต่ขันทีเจ้าเก่าใช้อุบายทำให้อำนาจต้องตกไปอยู่ที่หูไเฮ่ จากนั้นเจ้าเก่าปลอมพระราชโองการสั่งหารผู้ชู ประชาชนใต้หล้าล้วนรักดีต่อผู้ชู แม้อยู่ภายใต้การปกครองของหูไเฮ่ ประชาชนต่างก็ยังพากันรำลึกถึงผู้ชู ส่วนเซียงเยียนเป็นแม่ทัพของแคว้นฉู่ เป็นผู้ที่ประชาชนเคารพรักอย่างยิ่ง เฉินเซิงเข้าใจจิตใจของประชาชนที่นับถือบุคคลทั้งสอง เมื่อบุคคลเหล่านี้ต้องมาเสียชีวิตลงอย่างไม่เป็นธรรม เฉินเซิงจึงเอาความตายของพวกเขา มาสร้างความเป็นธรรมให้กับการนำของตน

เพราะผู้ซุเป็นสัญลักษณ์ของ “ธรรมาภิบาล” ส่วนเซียงเยียนเป็นตัวแทนของ “ความใกล้ชิดประชาชน” (Liu, 2017, p. 8) เมื่อเงินเซ็งต่อสู้เพื่อสองผู้นำดังกล่าว นั้นหมายความว่า หากในอนาคตเขาได้เป็นจักรพรรดิ เขาเองก็จะเป็นตัวแทนของ ธรรมาภิบาลและเป็นจักรพรรดิที่ใกล้ชิดประชาชน

ระยะเวลาของกบฏเงินเซ็งอยู่กว้างเริ่มต้นขึ้นในรัชศกจักรพรรดิฉินองค์ที่ 2 ปี ปฐม (秦二世元年) หรือราวก่อนคริสตกาล 209 ปี ตั้งแต่เดือน 7 จนถึงเดือน 12 ก็ถูกราชสำนักฉินปราบปราม แต่การกบฏก็มีความรุนแรงและขยายพื้นที่ออกไป กว้างขวาง กบฏกลุ่มนี้เป็นการลุกฮือของชาวนาชนานใหญ่ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ จีนโบราณซึ่งสันคลอนความมั่นคงของราชสำนักฉินและได้สร้างเงื่อนไขให้กลุ่มผู้นำ กบฏอีกสองกลุ่ม คือหลิวปังและเซียงอิว ให้สามารถโค่นล้มราชวงศ์ฉินลงได้สำเร็จ กล่าวได้ว่าการลุกฮือต่อสู้ของเงินเซ็งและอยู่กว้างมีความสำคัญและพอจะเป็นแบบแผน เบื้องต้นให้กับกบฏชาวนาในยุคหลังได้

2. กบฏหวงเจา

ดินแดนกวนตงฝั่งตะวันออกจากด่านซานไห่ได้เกิดเหตุพิภพภัยอย่างสาหัส ในช่วงราวปี 873 และอีก 2 ปีต่อมาซึ่งตรงกับรัชศกเฉียนผู่ปีที่สอง (乾符二年) หวังเซียงจือได้รวบรวมพลพรรคก่อการกบฏขึ้นก่อนที่หูโจว (濮州) ของเหอหนาน (河南) ปีต่อมาหวงเจาก็กบฏบ้างและมีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นกลายเป็นกบฏชาวนา ที่ขยายอิทธิพลกว้างขวาง ต่อมาอีก 5 ปี หวังเซียงจือถูกล้างหาร กองทหารอิสระ แถบเหนือของหวังได้มารวมตัวกับทหารของหวงเจา กองทหารเหล่านั้นได้ยกให้ หวงเจาเป็นผู้นำกบฏ และสถาปนาอำนาจการปกครองของชาวนาขึ้น หลังจากกองทหาร กบฏควบคุมพื้นที่กว้างตั้งและกวางสี่ได้แล้วก็ขยายกำลังรบขึ้นเหนือ ในปี 880 รัชศกกว๋งหมิงปีปฐม (广明一年) กบฏบุกเมืองฉางอัน ปีเดียวกันหวงเจาสถาปนา ตนเองเป็นจักรพรรดิ ตั้งชื่อราชสำนักว่า “ต้าฉี” และแก้ไขปีรัชศกเป็น “จินถ่ง” หลังจากสถาปนาราชสำนักต้าฉีขึ้นแล้ว ทหารกบฏก็พึงพอใจกับชัยชนะตรงหน้า ไม่ได้ไล่ล่าเหล่าทหารราชวงศ์ถังที่พ่ายแพ้ถอยหนี ปีต่อมาทหารถึงย้อนกลับมาโจมตี จนกระทั่งปี 884 หวงเจาก็พ่ายแพ้และกระทำอัตวินิบาตกรรม ส่วนกองทหารที่เหลือ ก็ยังยืนหยัดต่อสู้จนกระทั่งปี 901 จึงพ่ายแพ้ราบคาบ (Ning, 2009, pp. 66-76)

กบฏหวงเจาได้รณรงค์แนวคิดเรื่องความเสมอภาคภายใต้หลักการ “การเฉลี่ย อย่างสมดุล” แม้ไม่ใช่ชื่อเรียกหรือทางการเมืองที่ชัดเจน แต่ก็สะท้อนให้เห็น ความปรารถนาเบื้องต้นทางเศรษฐกิจของชาวนา หลักความสมดุลและเสมอภาค ได้กลายเป็นจิตวิญญาณของกบฏซึ่งเป็นการตอบโต้นโยบายการรวบรวมที่ดิน

อย่างสาหัสของราชสำนัก (Hu, 2001, p. 34) อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงวิถีปฏิบัติ หวงเฉาใช้วิธีการเฉลี่ยความมั่งคั่งด้วยการสังหารคนรวยช่วยเหลือคนจน แต่กระนั้น ก็มีได้หมายความว่าเหล่าทหารภายใต้การนำของเขาจะไม่สะสมทรัพย์ที่ได้มาจากการรบ รวมถึงมีข้อสงสัยว่ามีทหารของหวงเฉาไปขูดสมบัติในสุสานถึงแก่อสัญกรรม อยู่เจ้อเทียน (บูเช็กเทียน) นอกจากนี้จะขูดหาสมบัติแล้ว เหตุผลอีกประการก็คือ ความเชื่อที่ว่า การขูดทำลายสุสานของจักรพรรดิเท่ากับทำลายดวงวิญญาณของราชวงศ์ถึง (Rong, 2012, p. 53)

ลักษณะพิเศษของกบฏหวงเฉาคือการทำสงครามแบบเคลื่อนที่ ในช่วงแรก เป็นข้อดีเพราะเป็นการยากที่ราชสำนักจะขูดรากถอนโคนพวกเขาได้ แต่ในระยะยาว การไม่มีฐานที่มั่นนอกจากจะส่งผลให้ขาดฐานการรับประกันทางเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลให้ขาดระบบการบังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพด้วย ดังปรากฏในบันทึกว่า หวงเฉาต้องมีการตรวจนับจำนวนทหารอยู่บ่อยครั้ง (Rong, 2012, p. 52) นอกจากนี้ กบฏหวงเฉาไม่มีการนำหรือปลุกพลังจากมวลชนกลุ่มอื่น ทำให้ขาดพลังสนับสนุน ในการโค่นล้มราชสำนัก เพราะแม้ราชสำนักจะมีปัญหาภายในแต่ก็ยังมียกทัพ ที่แข็งแกร่ง เช่นกองทัพนักรบที่ไล่ล่าและบีบบังคับให้หวงเฉาต้องกระทำอัตวินิบาตกรรม ที่เขาไถ่ซาน ในเดือน 6 ปี 883 (Hu, 2001, p. 34) ปัจจัยด้านความล้มเหลวของการ บริหารจัดการภายในเหล่านี้ส่งผลให้กบฏต้องพ่ายแพ้ในที่สุด

3. กบฏหลี่จื้อเฉิง

ปลายราชวงศ์หมิง ดินแดนล้านซีตอนเหนือประสบภัยแล้งต่อเนื่อง ประชาชน ต่างพากันลุกขึ้นต่อต้านผู้นำ หลี่เหยียนกับหลี่จื้อเฉิงนำพาชาวนาถ่อการต่อสู้กับ ราชสำนัก หลี่จื้อเฉิงเคยเป็นทหารหน่วยข่าวของราชสำนักมาก่อน กระทั่งปี 1629 เขาถูกปลดจากตำแหน่ง ปีต่อมาจึงไปเข้าร่วมกับกบฏขบวนการ รัชศกฉงเจินปีที่ 9 เกาอิงเสียงผู้นำกบฏถูกลอบสังหาร หลี่จื้อเฉิงได้ขึ้นเป็นผู้นำกบฏสืบต่อจากเขา จากนั้นก็ใช้วิธีการรบแบบกองโจรซุ่มโจมตีและหลบหนีรวดเร็ว รวบรวมกำลังและใช้ ทุกกลยุทธ์เพื่อสร้างพื้นที่ความอยู่รอด ทำให้ยากต่อการปราบปราม กองทหาร ของพวกเขาได้เพิ่มจำนวนสูงถึงล้านคน (Rong, 2008, p. 109) รัชศกฉงเจินปีที่ 15 กองกบฏบุกยึดเมืองเชียงหยางได้ ปีต่อมากำหนดให้เชียงหยางเป็นฐานทัพ สร้างศูนย์กลางอำนาจรัฐบาลขบวนการขึ้น รัชศกฉงเจินปีที่ 16 ก็ยึดครองซีอาน และสถาปนาราชสำนัก “ต้าซุ่น” ขึ้น เดือน 3 ปีที่ 17 ก็บุกกรุงปักกิ่ง จักรพรรดิฉงเจิน ทรงกระทำอัตวินิบาตกรรมสิ้นพระชนม์ ราชวงศ์หมิงถึงกาลล่มสลาย หลังบุกเข้า ปักกิ่งแล้วทหารกบฏก็มีได้ใช้ประโยชน์โศกผลจากการสร้างความสัมพันธ์กับ

ชนชั้นนำเดิมของราชสำนักหมิงอย่างเหมาะสม พวกเขาขาดวิธีการในการปฏิบัติต่อขุนนางเก่า เช่น ราชสำนักที่เข้ามาขอมสวามิภักดิ์ จึงนำไปสู่การบีบบังคับให้ราชสำนักต่อต้านกบฏและหันไปสวามิภักดิ์กับแมนจูแทน ทหารกบฏก็ไม่สามารถคาดการณ์จำนวนทหารแมนจูและไม่ได้เตรียมรับศึกจากแมนจู กองทหารของแมนจูได้บุกฝ่าด่านเข้ามาพร้อมกับราชสำนัก ต่อตีกองทัพชาวนาให้พ่ายแพ้ถอยหนีออกจากปักกิ่ง ระหว่างการหลบหนี หลี่จื้อเฉิงถูกทหารของเจ้าที่ดินในพื้นที่อำเภอตงเฉิงของหูเป่ย์สังหารด้วยความเข้าใจผิด ราชสำนักต้าซุ่นของเขาจึงล่มสลาย (Rong, 2008, p. 110)

กบฏหลี่จื้อเฉิงสามารถโค่นล้มราชวงศ์หมิงได้สำเร็จ ถือเป็นจุดมุ่งหมายของชนชั้นนำอย่างรุนแรง ระเบียบของสังคมศักดินาถูกสั่นคลอนเพราะการทำลายจากชาวนาส่งผลให้ระบบการผลิตในสังคมศักดินามีการปรับปรุงใหม่ เป็นการสร้างเงื่อนไขการพัฒนาเศรษฐกิจให้กับสังคมจีนในยุคต่อมา นอกจากนั้นในด้านแนวคิดทางเศรษฐกิจ กลุ่มกบฏได้นำเสนอหลักการ “ที่นาเท่าเทียม” ขึ้นเป็นครั้งแรก (Li, 1981) แม้ไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็สะท้อนความหวังและความต้องการของชนชั้นชาวนากล่าวได้ว่า สงครามของชาวนาในสังคมศักดินาจีนโบราณได้วิวัฒนาการไปสู่ช่วงของการต่อสู้เพื่อการครอบครองกรรมสิทธิ์รวมอย่างเท่าเทียม

สำนึกทางชนชั้นกับการโค่นล้มสังคมศักดินา

เหตุที่ชาวนารวมตัวกันต่อต้านอำนาจการปกครองแสดงให้เห็นว่าพวกเขาพร้อมจะยอมรับความเสี่ยงชีวิตจากการก่อกบฏ นั่นหมายความว่าเงื่อนไขชีวิตก่อนการกบฏของชาวนานั้นเลวร้ายมาก (Hu, 2001, p. 33) ในส่วนนี้จะได้วิเคราะห์ว่าสาเหตุของการก่อกบฏชาวนานั้นเป็นเพราะชาวนามีสำนึกทางชนชั้น (class consciousness) หรือความเข้าใจตัวตนของสมาชิกของชนชั้นในสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีกำเนิดและเกี่ยวข้องกับทฤษฎีมาร์กซิสม์ และมีความพยายามที่จะโค่นล้มสังคมศักดินาจริงหรือไม่

1. สำนึกทางชนชั้นของกบฏชาวนา

เนื้อหาประวัติศาสตร์กบฏชาวนาจีนที่ตีพิมพ์ด้วยภาษาจีน เช่น Wang (2021, p.115), Chen (2015, p. 1354) มักอธิบายกบฏชาวนาว่าเป็นผลกระทบที่มาจาก การบริหารจัดการหรือนโยบายทางการเมืองที่ผิดพลาดและความฉ้อฉลของชนชั้นนำ เช่น การควมรวบที่ดินชาวนาโดยชนชั้นขุนนางหรือเจ้าที่ดินซึ่งส่งผลให้ชาวนาไม่มีที่ดินทำกิน ชาวนาถูกขูดรีดต้องจ่ายภาษีในอัตราสูงแม้ไม่สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรได้ นอกจากนั้นยังต้องจ่ายค่าเช่าที่ดินให้กับขุนนางด้วย การใช้อำนาจ

ในทางที่ผิดของชนชั้นปกครองภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบผูกขาดและควบคุมระบบ
ล้มระบอบประชาธิปไตยอย่างเข้มงวด ขุนนางและประชาชนแย่งครอบครองทรัพยากร
ภายใต้ระบบการจัดการที่ไม่เป็นธรรม ล้วนแต่เป็นความล้มเหลวของระบบศักดินา
การทำสงครามของขบวนการภายใต้สำนักทางชนชั้นจึงเป็นปฏิกริยาต่อต้านสถานการณ์
ที่ถูกกดขี่โดยโครงสร้างส่วนบน นำสังเกตว่า คำอธิบายเช่นนี้เป็นกรพยายามแสวงหา
จุดร่วมหรือเอกภาพของสาเหตุการก่อกบฏขบวนการ ว่าขบวนการนั้นมีสำนักทางชนชั้น
การรวมตัวกันของพวกเขาเพื่อก่อกบฏคือการพิทักษ์ผลประโยชน์ทางชนชั้น

อย่างไรก็ตาม ยังมีคำอธิบายสาเหตุการเกิดกบฏขบวนการที่แตกต่างออกไปอีก
อย่างน้อย 3 กลุ่ม กลุ่มแรกให้น้ำหนักกับปัจจัยภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Hu, Zhang &
Fan, 2016, p. 72) เนื่องด้วยขบวนการต้องอาศัยเงื่อนไขทางธรรมชาติในการสร้าง
ผลผลิตทางการเกษตร ฝนฟ้าอากาศจึงเป็นตัวตัดสินชะตากรรมว่าปีนี้จะได้ผลผลิต
เพียงพอต่อการยังชีพหรือไม่ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จึงมีความสำคัญมาก กลุ่มที่ 2
มองว่าการก่อกบฏเป็นเพราะถูกขั้บตันโดยความเชื่อศาสนา เช่น ลัทธิบัวขาว กบฏ
ไท่ผิงเทียนกั๋วหรือเมืองแมนแดนสันติเมื่อสมัยราชวงศ์ชิง เป็นต้น (Naquin, 1976;
1981) กลุ่มที่ 3 มองว่ากบฏขบวนการเกิดจากการขั้บตันโดยทุนนิยมจากตะวันตก
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจีนมีการค้าขายกับตะวันตกนับแต่ราชวงศ์หยวนเป็นต้นมา
ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นในประเทศจีนเลวร้ายลง ทำให้ขบวนการและชนชั้นล่าง
เริ่มตระหนักรู้ถึงคุณค่าทางการเมืองของชนชั้นของตน (Marks, 1984) อย่างไรก็ตาม
คำอธิบายเรื่องแรงขั้บตันจากทุนนิยมตะวันตกนี้ย่อมไม่สามารถย้อนไปอธิบายกบฏ
ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าราชวงศ์หยวนได้

เมื่อตรวจสอบสำนักทางชนชั้นของกบฏเงินเซิงฉู่กั๋วจะพบว่า ผู้นำกบฏไม่ใช่
ชาวนา แม้เงินเซิงจะถือกำเนิดในพื้นที่ชนบทและเคยรับจ้างทำนามาก่อน แต่ด้วย
ความทะเยอทะยานที่จะเปลี่ยนแปลงอนาคต เขาจึงไปเรียนหนังสือเพื่อให้ตนมีความรู้
หลังจากได้ร่วมมือกับฉู่กั๋ว เขาก็ใช้ความสามารถในการโน้มน้าวด้วยการพูดถึง
หลักการปกครองประเทศอย่างฉะฉานและมีหลักการ จนทำให้ฉู่กั๋วพร้อมใจรับฟัง
การนำของเขา ขณะที่ฉู่กั๋วเวลานั้นไม่ปรากฏอาชีพของเขาในบันทึกประวัติศาสตร์
(Liu, 2017, p. 8) นอกจากนั้น ชาวนาที่เข้าร่วมกบฏกับเงินเซิงและฉู่กั๋วก็ไม่ได้มี
สำนักทางชนชั้น แต่มีความเชื่อในทางไสยศาสตร์มากกว่า ดังที่พบบันทึกหลักฐานว่า
เงินเซิงและฉู่กั๋วใช้วิธีเขียนข้อความว่า “อ๋องเงินเซิง” ลงบนแถบผ้ายัดใส่ไว้ในท้องปลา
แล้วแจกจ่ายออกไป เมื่อผู้คนผ่าท้องปลาออกเห็นข้อความก็บังเกิดความหวาดกลัว
และประหลาดใจ ฉู่กั๋วยังใช้เสียงเหมือนปีศาจจิ้งจอกตะโกนโหยหวนในยามค่ำคืนว่า

“ตำลึงรุ่งเรือง อ่องเงินเชิงเกรียงไกร” เสียงอันน่าสะพรึงทำให้ใจคนเกิดความเชื่อถือว่าเงินเชิงจะเป็นอ่องผู้ยิ่งใหญ่ (Liu, 2017, p. 8) กล่าวได้ว่า กบฏเงินเชิงอู่ก่วงเกิดขึ้นจากกลุ่มแรงงานประท้วงที่ผู้นำไม่ใช่ชาวนาแต่กำเนิด และผู้ตามก็มีความเชื่อทางไสยศาสตร์มากกว่าจะมีสำนักต่อสู้เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของชนชั้นตน

เมื่อตรวจสอบสำนึกทางชนชั้นกบฏหวงเฉาจะพบว่า ผู้นำกบฏมิใช่ชาวนาแต่กำเนิด หวงเฉาเดิมที่ทำอาชีพขายเกลือ การลักลอบขายเกลือในยุคถึงนั้นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย เพราะเกลือเป็นสินค้าที่ราชสำนักเก็บภาษีและเป็นแหล่งรายได้สำคัญ เนื่องจากราชสำนักปราบปรามพ่อค้าเกลืออย่างหนัก แน่แน่นอนว่าหวงเฉา่อมเป็นหนึ่งในผู้ที่ถูกกวาดล้างด้วย อย่างไรก็ดี หวงเฉาเคยเข้าร่วมสวบจองหวงวนด้วย แต่เนื่องจากสวบไม่ติดจึงทำให้เกิดความชิงชังราชสำนักและชนชั้นปกครอง นอกจากนั้นด้วยความมั่งคั่งเพราะการลักลอบขายเกลือ เขาย่อมสามารถกว้านซื้อกองกำลังและอาวุธได้ส่วนหนึ่ง (Pan, 2011, p. 229) ทั้งเขาและหวังเซียนจือล้วนเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกลือเถื่อน พวกเขามีเครือข่ายทางสังคมกว้างขวาง ความกล้าหาญของพวกเขานั้นก้าวหน้ายิ่งกว่าชาวนาทั่วไป พวกเขาเห็นโลกมากกว่าชาวนา มีอำนาจระดับหนึ่งในการชักนำสังคม พวกเขาจึงสามารถลุกขึ้นต่อต้านอำนาจชนชั้นปกครองได้ (Hu, 2001, p. 34) หากลองจินตนาการว่า ถ้าหวงเฉาสอบติดกลายเป็นขุนนาง เขาย่อมไม่คิดก่อกบฏ เพราะตัวเขาจะกลายเป็นชนชั้นเจ้าที่ดินไปโดยปริยาย ไม่จำเป็นต้องตั้งตนเป็นปฏิปักษ์กับราชสำนัก ดังนั้นกบฏที่นำโดยหวงเฉาจึงไม่ใช่การต่อสู้เพื่อชนชั้นชาวนา แต่เป็นการนำพาชาวนาโดยกลุ่มพ่อค้านายทุนที่ได้รับผลกระทบจากการปราบปรามของรัฐ

เมื่อตรวจสอบสำนึกทางชนชั้นของกบฏหลี่จื้อเฉิงจะพบว่า หลี่จื้อเฉิงนับแต่เล็กก็ทำหน้าที่เลี้ยงแกะให้กับขุนนางเจ้าที่ดิน ถือเป็นชนชั้นไร่ปัจจัยการผลิตอย่างแท้จริง หลี่จื้อเฉิงในวัย 20 ได้กลายมาเป็นทหารข่าว บันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิงเขียนไว้ว่า เขาชำนาญการยิงธนูบนหลังม้า รบเก่งไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ในรัชศกจงจินปีที่ 3 เกิดภัยแล้งประชาชนอดอยาก หลี่จื้อเฉิงถูกปลดจากตำแหน่ง เขาได้เรียกร้องให้ชาวบ้านที่อดอยากลุกขึ้นต่อสู้จนกลายเป็นกบฏชาวนาหลี่จื้อเฉิง (Rong, 2008, p. 109) เมื่อพิจารณาที่ผู้นำกบฏ หากเขาไม่ถูกปลดจากราชสำนัก เขาก็จะไม่ได้กลายมาเป็นผู้นำกบฏ และหากมองไปที่กลุ่มชาวนาที่เข้าร่วมก่อกบฏ พวกเขาเพียงประสบปัญหาภัยแล้งและอดอยาก การก่อกบฏก็เป็นเพียงวิธีการต่อสู้รูปแบบหนึ่งเพื่อความอยู่รอด ไม่ได้มีเป้าหมายทางการเมืองหรือสำนึกทางชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง ชาวนาเพียงแต่สนใจเฉพาะปัญหาผลประโยชน์ของท้องที่ พวกเขาเพียงต้องการยืดเยื้อหรือพิทักษ์ทรัพยากรให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างไม่อดอยากเท่านั้น (Perry, 1980)

2. การโค่นล้มสังคมนิยมของกบฏขบวนการ

สำหรับระบบการผลิตในสังคมนิยมของจีน ชนชั้นเจ้าที่ดินครอบครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ อันได้แก่ที่ดินส่วนใหญ่ ส่วนชาวนานั้นครอบครองที่ดินส่วนน้อยหรือไร้กรรมสิทธิ์ ชาวนาถูกพันธนาการกับที่ดินและฟังกาชนชั้นเจ้าของที่ดิน ไม่มีเสรีภาพและอำนาจทางการเมือง (Huang, 1985, p. 58) แต่ที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าในช่วงปลายประวัติศาสตร์ยุคโบราณของจีน แม้จะมีการเก็บภาษีและค่าเช่าที่นาจากชาวนา แต่การแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมระหว่างเจ้าที่ดินกับชาวนานั้นมีความคลุมเครืออย่างยิ่ง กล่าวคือชนชั้นสูงจำนวนมากอาศัยอยู่ในหมู่บ้านร่วมกับชาวนา ส่งผลทำให้เส้นแบ่งระหว่างชนชั้นผู้ดีกับชาวนารวยไม่ชัดเจน ชนชั้นนำในชนบทมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านตามระบบอุปถัมภ์และระบบเครือญาติ (Osinsky & Eloranta, 2014, p. 334) ดังนั้นการตีความสังคมนิยมว่าเป็นระบบชนชั้นที่แยกตัวเป็นศัตรูกันอย่างชัดเจนดังที่พรรคคอมมิวนิสต์มักจะกล่าวอ้าง ก็อาจจะคลาดเคลื่อนจากสภาพจริงของสังคมนิยมไปมาก

เมื่อพิจารณากบฏเงินเซิงอู่กว้างจะพบว่า ประการแรก ผู้นำกบฏหันไปร่วมมือกับชนชั้นขุนนางและเศรษฐีนายทุนเพื่อให้ได้ชัยชนะ เพราะเป้าหมายในการโค่นล้มราชวงศ์ฉินนั้นสำคัญสูงสุด พวกเขาได้ตระหนักถึงการโค่นล้มสังคมนิยมเสียด้วยซ้ำ (Liu, 2017, p. 8) หลังจากเงินเซิงสถาปนาตนเองเป็นฮ่องแล้วก็ใช้งานบรรดาขุนนางเก่าจาก 6 แคว้น ให้ไปประจำการยังพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อปลุกปั่นให้เกิดการก่อกบฏในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ช่งฟู หลานรุ่คนที่ 8 ของช่งจื่อ เป็นบุคคลสำคัญที่ได้กลายมาเป็นขุนนางในตำแหน่งไท่ฟูให้กับเงินเซิงในวัย 57 ปีด้วย (Zhao, 1981, p. 16) ประการต่อมาหลังจากเงินเซิงได้ชัยชนะแล้ว ก็สถาปนาตนเองเป็นฮ่องภายใต้โครงสร้างสังคมนิยมแบบเดิม มิได้เปลี่ยนแปลงสิ่งใด นอกจากเงินเซิงแล้ว เหล่าขุนนางที่ถูกส่งไปรบในพื้นที่ต่าง ๆ ก็ได้มีใจสวามิภักดิ์ต่อเขาอย่างแท้จริง ต่างพากันสถาปนาตนเองเป็นฮ่อง เช่น ฮ่องเจ้ากับฮ่องเยียนทางตอนเหนือ ประหนึ่งว่าเงินเซิงแต่งตั้งตนเองเป็นผู้ปกครองได้ พวกเขาก็แต่งตั้งตนเองเป็นฮ่องได้เช่นกัน (Jiao, 2011, p. 64) ในแง่ীগบฏเงินเซิงอู่กว้างมิได้มีความตระหนักว่า การรบของพวกเขาเป็นไปเพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม แต่พวกเขาต่อสู้เพื่อโค่นล้มราชวงศ์ฉินและพยายามสถาปนาอำนาจของตนเองเข้าแทนที่สังคมนิยมแบบเดิมนั้น

เมื่อพิจารณากบฏหวงเหวจะพบว่า แม้หวงเหวจะมีการรณรงค์หลักการกระจายความมั่งคั่งอย่างเสมอภาคก็ตาม แต่นั่นก็เป็นเพียงการตอบสนองของชาวนาที่ไม่พอใจต่อระบบโครงสร้างสังคมที่ไม่เท่าเทียมในสมัยนั้นเท่านั้น ดังนั้นการก่อกบฏ

จึงเป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ของโครงสร้างสังคมแบบศักดินายุคถึงและเป็นการ แสดงออกเพื่อการตอบโต้ของชาวนาอย่างเรียบง่าย ไม่อาจเปรียบเทียบกับการต่อสู้ เพื่อการปฏิวัติทางชนชั้นในประวัติศาสตร์ยุคใกล้ เช่น การต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ จีนใต้ (Tang, 1981, p. 83) ขณะเดียวกัน การทำสงครามของกบฏหวงเจาก็อยู่ภายใต้ เกมการเมืองของเหล่าขุนนางในราชสำนักถึงด้วย ขุนนางบางกลุ่มใช้เล่ห์กลปิดบัง เบื้องสูงโดยแสรังทำเป็นยกทัพไปปราบกบฏอย่างสุดกำลัง แต่ท้ายที่สุดก็จะปล่อย กองกำลังกบฏเอาไว้บางส่วนเพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการโต้กลับประมาทไปรบ อีกในอนาคต ขุนนางเหล่านี้เชื่อว่าการปราบกบฏให้สิ้นซากในคราวเดียวย่อมทำให้ ราชสำนักเคลือบแคลงต่อพวกเขา เกรงว่าพวกเขาจะเข้ายึดทหารกบฏและตั้งตนเป็นใหญ่ เสียเอง ดังนั้นการปราบกบฏที่ยืดเยื้อส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเมืองของเหล่าขุนนาง (Pan, 2011, p. 230) ในแง่นี้กบฏหวงเจามีได้มีความตระหนักกว่าพวกเขาต้องการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม เพียงต่อสู้เพื่อตอบโต้นโยบายของราชสำนักถึง อย่างตรงไปตรงมา และพวกเขาก็ไม่ทราบด้วยว่า พวกเขาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเกม การเมืองของบรรดาขุนนางในราชสำนักเท่านั้น

เมื่อพิจารณาจากบทูลี่จื้อเฉิงจะพบว่า หลังจากที่บทูลี่จื้อเฉิงสามารถยึดครอง เมืองหลวงของราชสำนักเดิมและสถาปนาอำนาจกบฏชาวนาได้แล้ว เขาก็ยังคงตั้งตน เป็นผู้นำภายใต้สังคมศักดินาเช่นเดิม มิได้เปลี่ยนแปลงระบบ นอกจากนี้ยังมีปัญหา ในด้านการบริหารจัดการอำนาจใหม่ กล่าวคือ เขาไม่รู้วิธีการปกครองเพื่อการรักษา เสถียรภาพของอำนาจตน ส่งผลให้พวกเขาพ่ายแพ้และถูกเข้าแทนที่ด้วยราชสำนัก แมนจู ซึ่งก็ยังคงเป็นโครงสร้างอำนาจแบบศักดินาดั้งเดิม (Rong, 2008, pp. 110–111) ในแง่นี้ กบฏบทูลี่จื้อเฉิงไม่ได้ต้องการจะเปลี่ยนแปลงสังคมศักดินา แต่รวมกลุ่มชาวนา ต่อสู้เพื่อต้องการสถาปนาอำนาจของตนภายใต้โครงสร้างแบบเดิม และสาเหตุที่พ่ายแพ้ ก็เพราะขาดความรู้ด้านการบริหารปกครอง

กล่าวได้ว่า เหตุที่กบฏชาวนาต้องประสบความพ่ายแพ้เพราะชาวนาไม่ใช่ผู้แทน กำลังการผลิตแบบใหม่ พวกเขาไม่สามารถสร้างวิธีการผลิตแบบใหม่ขึ้นมาทดแทน การผลิตแบบศักดินาเดิมได้ ในทางการเมืองพวกเขาไม่อาจทำให้ตนเองกลายเป็น ชนชั้นนำการปฏิวัติได้ ดังแสดงให้เห็นจากคำกล่าวของกั๋วหม่วรุ้ว อดีตตรองนายกรัฐมนตรีและปราชญ์ด้านการศึกษาวัฒนธรรมจีน ว่า “เงินเซ็ง อู๋กั๋ว ชื่อเหมย ถงหม่า หวงจิน หลี่มี หวงเจาและกบฏชาวนาในประวัติศาสตร์จีนโบราณนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นผู้เข้ามาแทนที่ภายใต้ระบบเดิม เหตุเพราะพวกเขาถูกพันธมิตรด้วย เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ไม่สามารถก้าวข้ามพ้นอุดมการณ์แบบศักดินาแห่งยุคสมัย

ไปได้” (Wang, 1979, p. 3) ดังนั้น สิ่งที่กบฏเรียกร้องก็คือ การให้รัฐพยายามช่วยให้พวกเขากลับไปอยู่ในสถานะเศรษฐกิจแบบธรรมชาติดั้งเดิม ในแบบที่ผู้ชายทำนา ผู้หญิงทอผ้าเลี้ยงลูกอยู่บ้าน มีครอบครัวเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจ มีหัวหน้าตระกูลเป็นผู้นำ อย่างสงบสุขเท่านั้น

การใช้ประโยชน์จากกบฏขบวนการของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน

งานศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นของจีน เช่น Rattanamongkolmat (1985) Osinsky and Eloranta (2014) มองว่า ชนชั้นล่างเป็นเครื่องมือให้ชนชั้นนำสามารถบรรลุการปฏิวัติได้ ชนชั้นชาวนามีได้สลักสำคัญต่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงใด ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กับชาวนาในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นมีลักษณะต่างตอบแทน กล่าวคือพรรคคอมมิวนิสต์ให้การคุ้มกัน ขณะที่ชาวนาจะให้การเข้าร่วมและมอบทรัพยากรอื่น ๆ แก่พรรคฯ แม้บทความนี้จะไม่ได้เห็นขัดแย้งกับข้อสรุปดังกล่าว แต่ก็มองว่าความสัมพันธ์ในลักษณะแลกเปลี่ยนอย่างตรงไปตรงมานั้นเป็นการวิเคราะห์ที่ลดทอนความสำคัญของชาวนา และอาจมองข้ามกระบวนการสานสัมพันธ์ระหว่างสองชนชั้นที่พรรคคอมมิวนิสต์พยายามสร้างเพื่อบรรลุการนำการปฏิวัติ ดังนั้น ในส่วนนี้จะได้นำเสนอความพยายามของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการสร้างความสำคัญให้แก่ชาวนาในฐานะชนชั้นนำการปฏิวัติ และการสร้างบทสนทนาที่อ้างถึงกบฏขบวนการในฐานะบทเรียนทางประวัติศาสตร์ ตามลำดับ

1. ชาวนาในฐานะชนชั้นนำการปฏิวัติ

เหมาเจ๋อตงหันมาให้ความสำคัญกับชนชั้นชาวนาในฐานะชนชั้นนำการปฏิวัติแทนที่ชนชั้นกรรมาชีพ หลังจากพรรคก๊กมินตั๋งสังหารสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ในเซียงไฮ้ ในปี 1927 พรรคคอมมิวนิสต์ต้องทิ้งเมืองและโยกย้ายฐานการรบสู่ชนบท ขณะเดียวกันสิ่งที่ชาวนาต้องการก็คือการมีผู้นำทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ในปี 1928 พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงได้จัดตั้ง “เขตปลดปล่อยชาวนา” ขึ้นที่เขาจิ้งกั เป็นครั้งแรก ชาวนาในชนบทกลายเป็นแนวร่วมและชนชั้นนำการปฏิวัติ ไม่ใช่ชนชั้นกรรมาชีพตามทฤษฎีของมาร์กซ์อีกต่อไป (Boonkamyeung, 2018) หลังจากเหมาสามารถเอาชนะพรรคก๊กมินตั๋งและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สำเร็จ ยิ่งสำคัญให้ชาวนามีความสำคัญในฐานะชนชั้นนำการปฏิวัติ ดังนั้นกระบวนการสร้างคำอธิบายของเหมาต่อชาวนาจึงเกิดขึ้น ที่สำคัญไม่แต่เฉพาะชาวนาในยุคเหมาเท่านั้น ชาวนาในอดีตก็ถูกอธิบายให้กลายเป็นชนชั้นที่สำคัญไปด้วย

เหมาชี้ว่า สาเหตุที่ชาวนาต้องลุกขึ้นสู้ก็เพราะ “ชนชั้นนายทุนซูเดริตทางเศรษฐกิจต่อชนชั้นชาวนาอย่างโหดเหี้ยม พร้อมใช้การกดดันทางการเมืองบีบบังคับให้ชาวนาต้องก่อการลุกฮือเพื่อต่อต้านการปกครองของชนชั้นนำและชนชั้นเจ้าที่ดิน” (Jiang & Ma, 1993, p. 56) กิจกรรมการกดขี่ซูเดริตที่เหมาอธิบายเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างสังคมที่เรียกว่า “ระบบศักดินา” ในคำอธิบายของพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้น “ศักดินา” เป็นโครงสร้างที่กระตุ้นให้เกิดความไม่พอใจและลุกขึ้นสู้ของชนชั้นล่างตามธรรมชาติ เพราะมีความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจดำรงอยู่ คำอธิบายของเหมาระบุไว้ว่า “สงครามของชาวนาเป็นผลผลิตของการต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมศักดินา ความขัดแย้งหลักในสังคมศักดินาก็คือ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นชาวนากับชนชั้นเจ้าที่ดิน” (Mao, 1977) เมื่อปัญหาความสัมพันธ์ของระบบการผลิตในระบบศักดินาทวีคูณขึ้น จำนวนของการลุกฮือของชาวนาก็ยิ่งมากขึ้น (Ji, 1979, p. 35)

เหมาเจ๋อตงพยายามพูดถึงการต่อสู้เพื่อโค่นล้มอำนาจในระบบศักดินาของชาวนาว่า “ขอยกตัวอย่างชาวจีนฮั่น ย่อมสามารถพิสูจน์ได้ว่าคนจีนฮั่นไม่อาจทนอยู่ภายใต้การปกครองยุคทมิฬ พวกเขาจะต้องใช้วิธีการปฏิวัติเพื่อโค่นล้มหรือเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในประวัติศาสตร์จีนมีกบฏชาวนาน้อยใหญ่หลายร้อยครั้งล้วนแต่มีเป้าหมายเพื่อต่อต้านเจ้าที่ดินและการปกครองที่มีมูลค่าของชนชั้นสูง” (Jiang & Ma, 1993, p. 56) คำว่า การโค่นล้มและเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีมูลค่าในที่นี้ไม่ใช้การทำลายล้างระบบศักดินา เพียงแต่ต้องการกำจัด “ความมีมูลค่า” เท่านั้น เหมเองก็เข้าใจว่า กลุ่มชาวนาไม่ได้ต้องการเปลี่ยนแปลงสถานะเพื่อเข้าแทนที่ชนชั้นปกครอง เพราะทราบดีว่าชาวนามีลักษณะ ตำแหน่งแห่งที่ ตลอดจนจนวิธีการผลิตวัฒนธรรมและการศึกษาระดับใด พวกเขาย่อมไม่อาจสถาปนาการเมืองในแบบอื่นขึ้นมาแทนที่ระบบศักดินาได้ แม้จะมีบันทึกในประวัติศาสตร์ว่าชาวนาสถาปนารัฐกึ่งกึ่งการต่อสู้ของตนขึ้นมาได้ แต่สิ่งเหล่านี้ก็มีใช้อำนาจทางการเมืองที่เป็นของชาวนาโดยแท้ เพราะรูปแบบโครงสร้างตลอดจนระบบการจัดการกองทัพก็มีใช้รูปแบบที่เป็นของชาวนาเอง ล้วนแล้วแต่เป็นรูปแบบที่คัดลอกมาจากการปกครองในระบบศักดินาทั้งสิ้น (Jiang & Ma, 1993, p. 57) ดังนั้นคุณูปการของกบฏชาวนาก็คือชาวนาเป็นพลังที่แท้จริงในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมแบบศักดินา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง กบฏชาวนาทำให้เกิดการฟอกเลือดให้กับองค์ภาพของสังคมแบบศักดินาเท่านั้น

สำหรับความพ่ายแพ้ของกบฏขบวนการเหมามองว่าเป็นเรื่องพื้นฐาน เพราะในสังคมแบบศักดินานั้นไม่มีชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ ยิ่งไม่มีพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อไม่มีสิ่งเหล่านี้ย่อมไม่อาจเกิดการนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงระบอบได้ นี่ก็คือสาเหตุสำคัญของความพ่ายแพ้ของกบฏขบวนการ ดังนั้นขบวนการในสังคมกึ่งศักดินากึ่งอาณานิคมหรือในยุคของเหมานี้ หากต้องการชัยชนะจะต้องยอมรับการนำของพรรคคอมมิวนิสต์ จึงจะสามารถได้ชัยชนะที่แท้จริง หากขบวนการไม่เลือกที่จะมาอยู่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ แน่แน่นอนว่าพวกเขาจะไม่อาจทำหน้าที่โค่นล้มคังคังได้สำเร็จ (Jiang & Ma, 1993, p. 59)

2. เรื่องเล่ากบฏขบวนการในฐานะบทเรียนทางประวัติศาสตร์

สำหรับกรณีศึกษากรณีเงินเซิงชิ่งก่วง เหมาเจอตงได้ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของความพ่ายแพ้ของเงินเซิงชิ่งและก่วงก่วงนั้นประกอบไปด้วยความผิดพลาดประการจากบันทึกสี่จี้ของจีน ระบุว่า ขณะที่เงินเซิงชิ่งยังรับจ้างทำนาอยู่เขาได้เคยกล่าวกับสหพยานว่า “หากมั่งคั่งแล้วอย่าลืมกัน” จนกระทั่งเขาได้กลายเป็นอ๋อง บรรดาสหพยานเหล่านั้นก็เข้ามาพบ เงินเซิงชิ่งก็ต้อนรับและให้สหพยานเหล่านั้นเข้าออกเขตพระราชฐานได้ แต่สหพยานนั้นมักจะพูดถึงความลำบากของเงินเซิงชิ่งขณะเป็นกรรมกรรับจ้าง เมื่อมีคนไปรายงานให้เงินเซิงทราบ เงินเซิงจึงสั่งประหารสหพยานนั้นเสีย เหมาเจอตงอ่านข้อความในบันทึกแล้วใช้หมึกแดงเขียนข้อความด้วยลายมือหนัก ๆ ว่า “ความผิดพลาดประการที่ 1” ในบันทึกสี่จี้ยังเล่าต่อไปว่า เงินเซิงบัญชาให้จู่ฝางและหูจู่เป็นผู้ตรวจสอบวินัยลงโทษขุนนาง สองขุนนางนี้ใช้อำนาจในทางมิชอบลงโทษขุนนางที่ไม่เห็นด้วยกับพวกเขาอย่างหนักโดยไม่มีการไต่สวน ทำให้บรรดาขุนนางผู้รักดีต่างหลบเร้นไม่มีใครยอมติดตามทำงานให้เงินเซิงอีก เหมาเจอตงใช้หมึกแดงเขียนตัวอักษรด้วยลายมือหนัก ๆ ว่า “ความผิดพลาดประการที่ 2” (Zhang, 2002, p. 52) จากความผิดพลาดสองประการนี้ทำให้เหมาเจอตงสรุปเป็นบทเรียนว่า “จะไม่ลืมกำพืด และไม่ใช้คนชั่วทำงาน” เพื่อรักษาความยุติธรรมของประเทศ

สำหรับกรณีศึกษากรณีหวงเฉา ความพ่ายแพ้ประการสำคัญของหวงเฉาก็คือการไม่มีฐานที่มั่น หวงเฉาเลือกวิธีการทำสงครามบนพื้นที่กว้างใหญ่ถึง 10 มณฑลแต่ไร้เสถียรภาพ จึงต้องพ่ายแพ้ในที่สุด เหมาเจอตงชี้ว่า การทำสงครามเคลื่อนที่แบบไม่สนใจรากฐานที่มั่นนั้น ห้ามกระทำเด็ดขาดในสภาพแวดล้อมการทำสงครามของพรรคคอมมิวนิสต์ในปัจจุบัน (Wang & Yu, 2021, p. 4) เหมาได้นำบทเรียนที่ได้จากกบฏหวงเฉามาพัฒนาแนวคิดที่ผิดพลาดภายในกองทัพแดงของจีนอย่างมีนัยสำคัญ เช่น เมื่อกองกำลังศัตรูยึดครองพื้นที่เมือง แต่ไม่อาจครอบครองชนบทได้นั้น

กองทัพคอมมิวนิสต์จีนได้หันมาให้ความสำคัญกับชนบท รักษาฐานที่มั่นและพัฒนาชนบทให้กลายเป็นฐานสำคัญสำหรับการปฏิวัติ ดังที่เหมาเจ๋อตงกล่าวไว้ว่า “กบฏชาวนาในอดีตที่รบไปเรื่อย ๆ ไม่มีวันชนะ ยิ่งในปัจจุบันที่การคมนาคมและเทคโนโลยีการรบได้พัฒนาขึ้นไปมากกว่าเดิม การจะรบไปเรื่อย ๆ แล้วได้ชัยชนะเป็นเพียงฝันเฟื่องเท่านั้น” (Mao, 1991, p. 418)

สำหรับกรณีศึกษากบฏหลี่จื้อเฉิงนั้นถูกกล่าวถึงมากที่สุด เหมาเจ๋อตงให้ความสำคัญและการเป็นตัวแทนชนชั้นชาวนาของกบฏหลี่จื้อเฉิง เมื่อตอนเหมาเจ๋อตงอายุ 17 ปี เรียนหนังสืออยู่โรงเรียนตงซาน ขณะปิดเทอมกลับมาอยู่บ้าน ยายก็ซื้อขนมมาฝากบรรดาลูกพี่ลูกน้อง หลังจากแบ่งขนมเสร็จ น้องคนเล็กร้องขอเพิ่ม เหมาเจ๋อตงกล่าวกับน้องว่า “หลี่จื้อเฉิงผู้นำกบฏชาวนาเป็นศัตรูกับบรรดาขุนนางชั่วก็เพื่อต้องการให้ได้หลักฐานทุกอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นพวกเราทุกคนต้องแบ่งขนมกันอย่างเสมอภาค ไม่ควรมีใครได้มากกว่าใคร” (Cheng, 2007, p. 13) เหมายังคงกล่าวไว้ด้วยว่า ในบรรดาผู้นำกบฏหลังจากพ่ายแพ้แล้วส่วนใหญ่ก็มักจะถูกมองว่าเป็นคนชั่ว มีเพียงหลี่จื้อเฉิงที่ดีที่สุด แม้พ่ายแพ้ไปแล้วประชาชนก็ยังชื่นชมเขา เพราะเขาเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของชาวนาในการต่อต้านชนชั้นเจ้าที่ดิน (Cheng, 2007, p. 13) นี่คือการชื่นชมที่เหมาเมื่อหลี่จื้อเฉิง

ในวันที่ 23 มีนาคม ปี 1949 ก่อนพรรคคอมมิวนิสต์จะครอบครองประเทศจีน เหมาเจ๋อตงและผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนกำลังจะเคลื่อนพลเดินทางจากซีไปพั่วไปยังเป่ย์ผิง (ปักกิ่งในปัจจุบัน) บทสนทนาระหว่างเหมาเจ๋อตงกับโจวเอินไหลก่อนออกเดินทางนั้นมีความน่าสนใจมาก ในคืนนั้นเหมานอนหลับเพียง 4-5 ชั่วโมง เขากล่าวกับโจวเอินไหลอย่างตื่นเต็นว่า “วันนี้จะเข้าเมืองหลวงแล้ว ไม่นอนก็ยังไม่ไหว วันนี้เข้าเมืองไปสอบ สปริตจะตกไม่ได้” โจวเอินไหลตอบว่า “พวกเราน่าจะสอบผ่านไม่ถอยกลับแน่” เหมากล่าวต่อว่า “ถ้าถอยก็คือแพ้ พวกเราจะไม่เป็นหลี่จื้อเฉิง เราเราต้องสอบได้คะแนนดี” (Cheng, 2007, p. 14; Ye, 2006, p. 40) เหมาเจ๋อตงวิพากษ์ความล้มเหลวของกบฏหลี่จื้อเฉิงว่า เมื่อโจมตีจนครองปักกิ่งได้แล้วก็พยายงในอำนาจ เกิดการช่วงชิงอำนาจภายในจนเริ่มเข้าสู่ยุคแห่งความเสื่อม ดังนั้นการที่พรรคคอมมิวนิสต์กำลังจะบุกเข้าเป่ย์ผิง ย่อมไม่อาจทำเหมือนกับที่หลี่จื้อเฉิงบุกปักกิ่ง “พวกหลี่จื้อเฉิงเข้าปักกิ่งแล้วทำที่ก็เปลี่ยนไป พวกเราชาวคอมมิวนิสต์เข้าสู่เป่ย์ผิงแล้ว จะต้องดำเนินการปฏิวัติต่อเนื่อง ต้องสร้างสังคมนิยม จนกระทั่งบรรลุสู่สังคมนิยม” (Wang, 2021, pp. 5-6)

ครั้งหนึ่งเหมาเจ๋อตงเดินเล่นอยู่ในที่พักริมแม่น้ำ มีทหารยามสองสามนายเดินผ่านมา เหมาจึงถามไปว่า “รู้จักหลี่จื้อเฉิงไหม” ทหารตอบว่า “รู้จักครับ” เหมาถามต่อว่า “แล้วรู้หรือไม่ว่าเหตุใดหลี่จื้อเฉิงเข้าเมืองหลวงได้แล้วแต่พ่ายแพ้” ทหารตอบว่า “ไม่รู้ครับ” เหมาจึงเล่าเรื่องราวให้ทหารนั้นฟังว่า “หลี่จื้อเฉิงใช้ความพยายามในการเข้าเมืองหลวง แต่เมื่อเข้ามาแล้วก็ถูกลูกจอกจะเป็นสองเต้าประทุบหนึ่งนึ่งในพระราชวังของคำโอ้อ่า เขาพยายามในอำนาจ คิดว่าความสำเร็จทั้งหมดเป็นของตน จากนั้นต่อไปควรจะต้องเสเพลสุข พวกขุนนางก็รู้จักแต่จะเสเพลสุข ทหารก็รู้จักแต่ดื่มกินสนุกสนาน ไม่สนใจว่านอกด่านนั้นยังมีทหารแมนจู อยู่ชานกั๊กแม่ทัพของราชวงศ์หมิงไปสวมามีภักดีกับแมนจูนำพาทหารแมนจูบุกกลับเข้ามา หลี่จื้อเฉิงไม่ได้เตรียมพร้อมจึงทำได้เพียงหนีจากปักกิ่ง แม้แต่ตัวหลี่จื้อเฉิงเองก็บาดเจ็บ สุดท้ายถูกล้างหารเสียชีวิต พวกเราลองคิดว่า พวกเราจะเป็นหลี่จื้อเฉิงไหม” ทหารตอบว่า “ไม่เป็นหลี่จื้อเฉิงครับ พวกเราเป็นทหารหน่วยหน้าของพรรคคอมมิวนิสต์ ต่อให้ได้ชัยชนะแล้วก็พยองไม่ได้” (Wang & Wang, 2014, p.31) เหมามักจะให้โอวาทชาวคอมมิวนิสต์ว่า “พวกเรากำลังจะสถาปนาจีนใหม่แล้ว พวกเราทั้งหลายในอนาคตก็จะไปอยู่ในประวัติศาสตร์แล้ว จงอย่าทำตนอย่างหลี่จื้อเฉิง จะต้องคิดถึงกฎหมายเป็นสำคัญ” (Wang & Wang, 2014, p. 30)

จะเห็นได้ว่ากบฏหลี่จื้อเฉิงถูกหยิบยกมาพูดถึงมากที่สุดแม้หลังสถาปนาจีนใหม่แล้ว หลี่จื้อเฉิงก็ยังถูกพูดถึง เมื่อครั้งกรรมวิธีการตรวจสอบวินัยพรรคฯ พบการฉ้อราษฎร์บังหลวงของหลิวชิงชาน (刘青山) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งมณฑลเหอเป่ย์ และจางจื่อชาน (张子善) เจ้าหน้าที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งเทียนจิน ในช่วงปลายปี 1951 เหมาเจ๋อตงกล่าวว่า “หากเจ้าหน้าที่รัฐแต่ละคนล้วนฉ้อโกงไม่มีขีดจำกัด ใช้อำนาจตามอำเภอใจ ประเทศไร้วิธีจัดการได้เหล่านี้ก็จะวุ่นวายครั้งใหญ่ ประชาชนก็จะลุกขึ้นมาเป็นหลี่จื้อเฉิง” (Xia, 2011, p.14) ดังนั้นโทษรับสินบนของหลิวชิงชานและจางจื่อชานคือโทษประหารชีวิต

ในบางกรณีเหมาเจ๋อตงก็หยิบยกกบฏต่าง ๆ มากล่าวถึงในภาพรวม เช่นในปี 1921 เหมากล่าวปาฐกถาเรื่อง “ปัญหาสงครามขบวนการในประวัติศาสตร์จีน” ก็ได้นำเสนอว่าสาเหตุของปัญหาขบวนการไม่ว่าจะเป็นการชิง ชู่ง กวง หวง เจา หรือหลี่จื้อเฉิงก็เพราะว่า พวกเขาไม่มีการนำโดยชนชั้นและพรรคอย่างเป็นทางการ สำหรับหลี่จื้อเฉิงนั้น หลังเกิดภัยแล้งในดินแดนसानเป่ย์ หลี่จื้อเฉิงอาศัยโอกาสนี้ก่อกบฏและขยายพื้นที่ออกไปกว้างใหญ่ สุดท้ายพ่ายแพ้ให้กับทหารของแมนจู แม้หลี่จื้อเฉิงจะเป็นตัวแทนขบวนการ แต่ทุกความเคลื่อนไหวของพวกเขานั้นเน้นการใช้กำลังเพียง

อย่างเดียว อีกประการคือพวกเขาไม่ได้รับการฐานที่มั่นเอาไว้อย่างแน่นอนหาเพียงพอนั้นเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พวกเขาพ่ายแพ้ (Cheng, 2007, p. 13) เหมามาเพิ่มเติมด้วยการรบของหวงเฉาและหลี่จื้อเฉิงเป็นการรบแบบเคลื่อนที่ ไม่มีฐานที่มั่น เป็นเหตุให้ต้องพ่ายแพ้ ดังนั้นทหารกองทัพแดงของเหมามาจะต้องรู้จักตั้งหลักปักฐานให้มั่นคงพร้อมกับสร้างรัฐบาลประชาชนและให้ความสำคัญกับกองทัพสมัยใหม่ (Ye, 2006, p. 39)

เป็นที่น่าสนใจว่าบทเรียนจากกบฏชาวนายังคงถูกหยิบยกเป็นกรณีตัวอย่างในคำกล่าวของผู้นำจีนรุ่นต่อมาด้วย เจียงเจ๋อหมินผู้นำรุ่นที่ 3 ของพรรคคอมมิวนิสต์เองก็เคยกล่าวย้ำในการประชุมเต็มคณะของคณะกรรมการสอววินัยส่วนกลางพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 2 ว่า “ในปี 1944 ท่านประธานเหมมาได้เรียกชาวพรรคฯ มาเรียนรู้อุบัติการณ์ที่ก้าวมั่วร้ายได้สรุปบทเรียนความพ่ายแพ้ของกบฏชาวนาหลี่จื้อเฉิงเอาไว้ เป็นการบอกกับทั้งพรรคฯ ว่าให้ดูเป็นตัวอย่าง อย่าได้ผยองหรือภูมิใจกับชัยชนะที่ได้มา นั่นเป็นความผิดพลาด” (Li, 1994, p. 8) ลีจิ้นผิงเองก็กล่าวเช่นเดียวกันกับเหมาเจอตงว่าหากไม่มีการนำของพรรคคอมมิวนิสต์ ไม่มีความตื่นรู้ทางการเมืองระดับสูง ทหารชาวนาย่อมไม่อาจจัดการกับปัญหาส่วนตนได้ (Li, 2021, p. 16) ลีจิ้นผิงเขียนบทความขยายความไว้ด้วยว่า กบฏชาวนาจีนมีความสำคัญอันยิ่งใหญ่ในการผลักดันให้ประวัติศาสตร์ก้าวหน้า แต่ความพ่ายแพ้ของกบฏชาวนาก็ควรค่าแก่การศึกษาเป็นบทเรียน หลี่จื้อเฉิงลุกฮือขึ้นยึดเมืองหลวงอย่างปักกิ่งได้สำเร็จแต่กระนั้นผ่านไปไม่นาน ด้วยความผยองของเหล่าทหารกบฏ พวกกันเสฟสุขบันเทิงในเมืองหลวง เมื่อทหารแมนจูบุกเข้ามา ทหารกบฏก็ต้องหนีตาย เพียงไม่กี่เดือนเท่านั้นก็พ่ายแพ้ราบคาบ กบฏไต้ผิงเทียนกั๋วก็เช่นกัน ใช้เวลาเพียงสองปีก็สามารถยึดครองพื้นที่เมืองหลวงได้ แต่เมื่อผู้นำกบฏเข้าเมืองหลวงได้สำเร็จแล้วก็หลงใหลในการเสฟสุขหาความล้าราญ สุดท้ายเกิดความขัดแย้งภายในและถูกปราบจนราบคาบ หากมองดูที่ผู้นำของผู้นำกบฏทั้งสองแล้ว พวกเราคงตื่นตระหนก สถานที่เหล่านั้นหรรษาเหมือนตำหนักเซียน อาจกล่าวได้ว่าสาเหตุที่กบฏชาวนามักจะพ่ายแพ้นอกจากการปราบปรามอย่างหนักจากรัฐบาลศักดินาแล้ว อีกเหตุผลที่สำคัญกว่าก็คือ กองกำลังกบฏเองไม่อาจแก้ไขปัญหาเฉพาะของตนได้ (Xi, 2019) ลีจิ้นผิงเน้นย้ำความสำคัญของประวัติศาสตร์ ให้ชาวพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เรียนรู้จากการผกผันขึ้นและความล้มเหลวของกบฏชาวนา เพื่อเรียนรู้และป้องกันมิให้ประวัติศาสตร์เช่นนั้นซ้ำรอย (Guo & Xiao, 2021, p. 7)

บทสรุป

หากวิเคราะห์ระยะเวลาในประวัติศาสตร์จีนโดยภาพรวม สังคมจีนถือว่าเป็นเอกภาพเป็นส่วนใหญ่ มีช่วงแบ่งแยกเป็นส่วนน้อย ภายใต้การนำของศูนย์กลางอำนาจ ด้านหนึ่งได้ส่งผลให้เกิดการควบคุมและขูดรีดโดยชนชั้นเจ้าที่ดินและผู้ปกครอง แต่อีกด้านหนึ่งก็กลายเป็นปัจจัยอันนำไปสู่การต่อสู้ของชาวนา ในเวลาที่แผ่นดินจีนเป็นเอกภาพได้ทำให้เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของคนในชาติเชื่อมโยงกัน การที่ประชาชนแต่ละพื้นที่ได้สัมผัสกันมากขึ้นทำให้พวกเขาเข้าใจกันและกัน ช่วยเหลือกันในการต่อสู้กับข้อจำกัดและพันธนาการต่าง ๆ เมื่อนโยบายจากศูนย์กลางอำนาจมีความโหดร้าย นั่นหมายถึงประชาชนทั่วประเทศจะได้รับผลกระทบพร้อม ๆ กัน เพียงเกิดเหตุกบฏขึ้นที่เดียว ที่อื่น ๆ ก็พร้อมจะตอบสนองและให้ความร่วมมือ หากจักรพรรดิทรงทำตนเป็นตัวแทนผู้นำชนชั้นเจ้าที่ดินและใช้อำนาจบังคับให้ชาวนาจ่ายภาษีอย่างหนัก บังคับเกณฑ์แรงงาน เกณฑ์ทหารชาวนา ใช้การลงโทษที่โหดเหี้ยม ชาวนาจำนวนมากจะพากันร้องตะโกนว่าต้องการโค่นล้ม “ทรราชชั่ว” เมื่อราชสำนักล้มเหลวด้านการปกครองก็มักจะละเลยนโยบายด้านการเกษตร ทำให้ไม่สามารถรับมือภัยธรรมชาติได้ รวมทั้งไม่อาจจัดสรรชลประทานได้อย่างเหมาะสม

เมื่อวิเคราะห์ภูมิศาสตร์ของจีน ด้วยราชวงศ์หนึ่งปกครองพื้นที่กว้างใหญ่ ทำให้กบฏชาวนาสามารถหลบหนีซ่อนตัวได้ง่าย โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลอำนาจรัฐ กลุ่มกบฏย่อมสามารถใช้โอกาสนี้ในการขยายอำนาจอย่างรวดเร็ว เช่น กบฏหวงเฉา และกบฏหลี่จื้อเจิง (Ji, 1979) ดังนั้น กบฏชาวนาในท้องถิ่นมักจะก่อกบฏเพราะถูกกระทำก่อน (passive) จากนโยบายรัฐและการขาดแคลนทรัพยากร ซึ่งมองไม่เห็นว่าคุณภาพจะมีความพยายามในการเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ หรือความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองแต่ประการใด (Zhou, 2010, p. 48)

พรรคคอมมิวนิสต์จีนพยายามทำให้ชาวนาในอดีตมีความเป็น “ชนชั้น” เพื่อสร้างความสำคัญให้สอดคล้องกับหลักการปฏิวัติในประวัติศาสตร์ยุคใกล้ ทั้งนี้เข้าใจว่าชาวนาในอดีตไม่ได้มีสำนึกทางชนชั้นเช่นเดียวกับคนในประวัติศาสตร์ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม นอกจากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์ยังละเลยในประเด็นที่ผู้นำกบฏชาวนาเองมิได้เป็นชาวนาแต่กำเนิด แต่กลายมาเป็นผู้นำกบฏชาวนาเพราะปัจจัยที่แตกต่างกันออกไป แม้จะมีความย้อนแย้งเหล่านี้ แต่ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ก็สามารถเลือกใช้ประโยชน์จากบทเรียนของกบฏชาวนาในบางประเด็นได้ เช่น การเรียนรู้จากความพ่ายแพ้ของกลุ่มกบฏว่าพรรคคอมมิวนิสต์หลังจากสถาปนาจีนใหม่

ได้แล้วจะต้องดำเนินการปฏิวัติต่อเมือง หรือแม้แต่การโน้มน้าวชาวนาให้พวกเขาตระหนักว่า เหตุที่กบฏชาวนาในอดีตล้มเหลว เพราะไม่ได้อยู่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ หากในอดีตมีพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ชัดเจน เช่นพรรคคอมมิวนิสต์ กบฏชาวนาย่อมก่อการสำเร็จและกลายเป็น “การปฏิวัติที่นำโดยชนชั้นชาวนา” อย่างแท้จริงได้เช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้ศึกษาเฉพาะกบฏชาวนา 3 กลุ่มที่มีการพูดถึงมากที่สุด ในประวัติศาสตร์การสร้างชาติของพรรคคอมมิวนิสต์ งานศึกษาในอนาคตอาจเพิ่มเติมหรือขยายขอบเขตไปยังกบฏอื่น ๆ ในยุคเวลาที่แตกต่างกันว่าปัจจัยใดที่นำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลว และสามารถนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเหตุการณ์ปัจจุบันได้อย่างไร หรืออาจจะตั้งคำถามในอีกมุมว่า เหตุใดผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จึงไม่ได้พูดถึงกบฏอื่นมากนัก ที่น่าสนใจและเชื่อมโยงต่อการเมืองจีนยุคปัจจุบันได้ดีก็คือ ข้อเสนอเก่า ๆ เรื่องการพลิกฟื้นจิตวิญญาณของความเป็น “พรรคผู้นำการปฏิวัติ” ในสมัยเหมา อาจถูกค้นพบในนโยบายทางการเมืองของสีจิ้นผิงผู้นำรุ่นที่ 5 ของจีนอีกไม่น้อย การศึกษากระบวนการที่เหมาดำเนินมาในอดีตอาจจะสะท้อนให้เกิดความเข้าใจจีนในปัจจุบันที่ได้วกกลับไปหาบรรยากาศทางการเมืองยุคปฏิวัติอีกครั้งก็เป็นได้

References

- Bai, T. (1948). *Zhongguo nongminqiyi de gushi* (in Chinese). [The story of Chinese peasant rebellions]. Harbin: Guanghwa Bookshop Publication.
- Boonkamyung, S. (2018). Kwamsampan rawang chaonachin lae pakkommiwnischin naichuangtossawat 1920 (in Thai). [Relationship between the Chinese peasant and the Chinese communist party in the 1920s]. *Journal of Social Academic*, 11(1), 115–125. Retrieved from https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru/article/view/157491/114096
- Chao, F. (2005). *Zhongguo gudashi* (in Chinese). [Ancient Chinese history]. Beijing: Beijing Normal University Publishing Group.

- Chen, Q. (2015). Qihou chongji, Zhengfu nengli yu Zhongguo beifang nongminqi yi (Gongyuan 25–1911 Nian) (in Chinese). [Climate shocks, state capacity, and peasant rebellions in north China during 25–1911CE]. *China Economic Quarterly*, (04), 1347–1374. doi: 10.13821/j.cnki.ceq.2014.04.07
- Cheng, S. (2007). Maozedong yu liangbu guanyu lizhicheng de xiaoshuo (in Chinese). [Mao Zedong’s views on two literary works depicting Li Zicheng]. *Monthly Magazine*, (10), 13–16. doi: CNKI:SUN:FLDS.0.2007–10–006
- Day, A. (2019). Peasant. In C. Sorace, I. Franceschini, & N. Loubere (Eds.), *Afterlives of Chinese communism: Political concepts from Mao to Xi* (pp. 169–174). Canberra: ANU Press.
- Ding, H. (2000). Dazexiang jixing: Xiantan nongminqi yi (in Chinese). [Exploring the narrative of the peasant rebellions: An inquiry into the journey to Dazexiang]. *Tongzhougongjin*, (10), 31–34. doi: CNKI:SUN:TZGJ.0.2000–10–010
- Gu, B. (2013). *Qingfu yu chonggou zhongguo gudai nongminqi yi daqidi* (in Chinese). [Subversion and reconstruction: The beginning of peasant rebellions in ancient China]. Beijing: Chinese Financial & Economic Publishing House.
- Guo, G., & Xiao, Zh. (2021). Xijiping guanyu “buwangchuxin, laoqishiming” zhongyao lunshu shengcheng de lishi luoji (in Chinese). [The historical logic behind general secretary Xi Jinping’s important exposition on “Remaining true to our original aspiration and keeping our mission firmly in mind”]. *Journal of Jishou University (Social Sciences)*, (03), 1–9. doi: 10.13438/j.cnki.jdxb.2021.03.001
- Hu, J., Zhang, B., & Fan, C. (2016). Qihou chongji, minjian jinrong yu nongminqi yi diandang de bixian zuoyong (in Chinese). [Climate shocks, informal finance and peasant rebellions: Risk sharing effects of pawnshops]. *Journal of Financial Research*, (08), 68–84. doi: CNKI:SUN:JRYJ.0.2016–08–005
- Hu, Y. (2001). Cong huangchaoqi yi kan nongminzhanzheng de guilu (in Chinese). [Examining the natural orders of peasant rebellions in the context of the Huangchao Uprising]. *Journal of Lishui Teachers College*, (06), 32–38. doi: CNKI:SUN:LSZX.0.2001–06–009

- Huang, J. (1985). Guanyu nongminzhanzheng shi zhongguo fengjianshehui fazhan dongle de jidian zairenshi (in Chinese). [Exploring the role of peasant rebellions in shaping the evolution of feudal society in China]. *Social Sciences in Guizhou*, (03), 58–60. doi: CNKI:SUN:GZSK.0.1985-03-015
- Ji, W. (1979). Zhongguo gudai nongminqiye he nongminzhanzheng cishu duo, guimoda de yuanyin (in Chinese). [The Factors contributing to the recurrent occurrences and extensive scale of peasant rebellions in ancient China]. *History Teaching*, (05), 35–39. doi: CNKI:SUN:LISI.0.1979-05-008
- Jiang, L., & Ma, Y. (1993). Kexue de lijie yunyong maozedong de nongminzhanzheng lilun he guandian (in Chinese). [Applying Mao Zedong's theories and perspectives on peasant warfare from a scientific Lens]. *Journal of Suihua Teachers College*, (04), 55–69. doi: CNKI:SUN:SHSZ.0.1993-04-015
- Jiao, W. (2011). Chensheng Wuguangqiye heyi yi shibai zhonggao (in Chinese). [Why did the Chen Sheng and Wu Guang rebellion fail?]. *Qun Wen Tian Di*, (15), 63–64. doi: CNKI:SUN:QWTD.0.2011-15-013
- Li, G. (1958). *Zhongguo nongminqiye lunji* (in Chinese). [Essays on Chinese peasant rebellions]. Beijing: SDX Joint Publishing.
- Li, H. (2021). Renmin xuanze he zhongguo gongchandang (in Chinese). [People's choice and the communist party of China]. *Historiography Bimonthly*, (03), 12–21. doi: CNKI:SUN: SXLL.0.2021-03-003
- Li, X. (1994). Maozedong yu jiashensanbainianji cong jiangzemin de youguan jianghua jiqi (in Chinese). [The Jiashen three hundred years' commemoration as reflected in speeches by Jiang Zemin recalls Mao Zedong's era]. *Historical Materials of New Culture*, (04). doi: CNKI:SUN: XWSL.0.1994-04-005
- Li, Y. (1981). “Juntianmianliang” kouhaotan (in Chinese). [Discussion on the slogan of “equalizing fields and free of grain”]. *Journal of Sichuan University (Social Science Edition)*, (01), 93–96. doi: CNKI:SUN: SCDZ.0.1981-01-015

- Liu, X. (2017). Zhongguo gudai zhanzhengzhong de xuanchuan celue: Yi chensheng wuguang qiye weilie (in Chinese). [Propaganda tactics employed in ancient Chinese warfare: An examination through the Chen Sheng and Wu Guang rebellion]. *Chuanbo yu Banquan*, (03), 7–9. doi: 10.16852/j.cnki.45–1390/g2.2017.03.004
- Mao, Z. (1977). *Maozedong xuanji di er zhuan* (in Chinese). [Selected works of Mao Tse Tung, Book 2]. Guangzhou: Guangdong Academy of Social Science.
- Mao, Z. (1991). *Maozedong xuanji di er zhuan* (in Chinese). [Selected works of Mao Tse Tung, Book2]. Beijing: People’s Press.
- Marks, R. (1984). *Rural revolution in south China: Presents and the making of history in Haifeng County*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Naquin, S. (1976). *Millenarian rebellion in China: The eight trigrams uprising of 1813*. New Haven: Yale University Press.
- Naquin, S. (1981). *Shantung rebellion: The Wang Lun uprising of 1774*. New Haven and London: Yale University Press.
- Ning, X. (2009). *Zhongguo gudaishi* (in Chinese). [Ancient Chinese history]. Beijing: Beijing Normal University Publishing Group.
- Osinsky, P., & Eloranta, J. (2014). Why did the communists win or lose? A comparative analysis of the revolutionary civil wars in Russia, Finland, Spain, and China. *Sociological Forum*, 29(2), 318–341. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/43654097>
- Pan, Sh. (2011). Cong tangchaotongzhizhe de taidu kan huangchaoqiye kuodahua de yuanyin (in Chinese). [Examining the expansion of the Huangchao Rebellion through the attitude of the Tang Dynasty’s rulers]. *Journal of Inner Mongolia Agricultural University (Social Science Edition)*, (04), 229–233. doi: CNKI:SUN:NMLX.0.2011–04–091
- Perry, E. (1980). *Rebels and revolutionaries in north China 1845–1945*. Stanford: Stanford University Press.

- Rattanamongkolmat, A. (1985). Chaona kub karnpatiwat: Botsuksa chapokorani karnplukradom muanchon nai pratet chin (in Thai). [Peasants and the revolution: A case study of mass mobilization in China]. *Journal of Social Sciences*, 22(3), 39–53.
- Rong, H. (2008). Cong lizichengqi yi kan huangchaoqi yi de chengbai ji yingxiang (in Chinese). [Considering the success, failure and influence of the Huang Cao Rebellion from the Li Zicheng Rebellion]. *Journal of Heze University*, (03), 108–112. doi: 10.16393/j.cnki.37-1436/z.2008.03.023
- Rong, H. (2012). Tangmo huangchaoqi yi jieyi (in Chinese). [The situation of Huangchao Rebellion in the end of Tang Dynasty]. *Journal of Heze University*, (03), 51–54. doi: 10.16393/j.cnki.37-1436/z.2012.03.018
- Tang, S. (1981). Pingjun yu huangchaoqi yi (in Chinese). [Equality and the Huangchao rebellion]. *Journal of Jinan University*, (01), 82–91. doi: CNKI:SUN:JNXB.0.1981-01-010
- Wang, B., & Yu, K. (2021). Zhongguo gongchandang yunyong lishi siwei de bainian kaocha (in Chinese). [The Chinese communist party’s century-long examination of applying historical thinking]. *CPC History Research and Teaching*, (02), 4–14. doi: CNKI:SUN:DSYJ.0.2021-02-002
- Wang, J. (2021). Dang de jianshe shi yixiang “weida de gongcheng”: Mao Zedong dui lizhicheng qiyishibai de jiejian (in Chinese). [Party development as a monumental endeavor: Mao Zedong’s Insights from the Setback of Li Zicheng’s rebellion]. *Journal of Social Science of Jiamusi University*, (06), 5–8. doi: CNKI:SUN:JMSD.0.2021-06-003
- Wang, L. (2021). Tanxi nongminqi yi yundong zhong de guanggao xianxiang yi dazexiangqi yi weili (in Chinese). [Examining the advertising phenomenon within the peasant rebellion movement: A case study of the Dazexiang rebellion]. *Media Forum*, (02), 115–116. doi: CNKI:SUN:CMLT.0.2021-02-057

- Wang, L., & Wang, J. (2014). Maozadong weishenme fanfu jiang lizicheng de lishijiaoxun (in Chinese). [Mao Zedong's recurrent discussion of Li Zicheng's historical lessons]. *Journal of the Party School of Shijiazhuang Municipal Committee of the CPC*, (10), 29–33. doi: 10.13736/j.cnki.zgsjzswdxxb.2014.0111
- Wang, X. (1979). Nongmin yu fanfengjian (in Chinese). [The role of peasantry in antifeudal movements]. *Historical Research*, (10), 3–12. doi: CNKI:SUN:LSYJ.0.1979–10–000
- Xi, J. (2019, October 2). *Tuijin Dang de jianshe xin de weida gongcheng yao yiyiguanzhi* (in Chinese). [Consistent promotion of the new major initiative for party building is imperative]. Retrieved February 27, 2024, from http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2019-10/02/c_1125068596.htm
- Xia, F. (2011). Maozedong ruhe pingjia lizicheng (in Chinese). [Mao Zedong's assessment of Li Zicheng]. *Extensive Collection of the Party History*, (03), 10–14. doi: CNKI:SUN:DSBC.0.2011-03-004
- Ye, F. (2006). Maozedong pingdian lizicheng (in Chinese). [Mao Zedong's analysis of Li Zicheng]. *Corpus of Party History*, (09), 39–40. doi: CNKI:SUN:DSWH.0.2006-09-009
- Zhang, R. (1991). *Zhongguo nongminqi yi shihua* (in Chinese). [History of Chinese peasant rebellions]. Beijing: Central Party School Press.
- Zhang, Sh. (2002). Maozedong liangwu ping chensheng (in Chinese). [Mao Zedong's assessment of Chen Sheng's two mistakes]. *Journal of Communist Party Member*, (05), 52. doi: CNKI:SUN:GCDY.0.2002-05-037
- Zhao, J. (1981). Chensheng wuguang qi yi yu zhishifenzi de zuoyong (in Chinese). [The Chen Sheng and Wu Guang Rebellion: A study of intellectual engagement and influence]. *History Teaching*, (08), 15–17. doi: CNKI:SUN:LISI.0.1981-08-004
- Zhou, Z. (2010). Panluan yu geming: Ruhe lijie nongminqi yi (in Chinese). [Rebellion and revolution: How to understand peasant rebellions]. *China Book Review*, (04), 48–51. doi: CNKI:SUN:ZTPL.0.2010-04-011